

2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 28.04.2019).

3. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z072599> (дата звернення: 28.04.2019).

4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001р. № 559. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z105001> (дата звернення: 28.04.2019).

Серединська В.М.

кандидат економічних наук, доцент

Макарчук Т.О.

здобувач другого (магістерського) рівня

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Узагальнення історичних аспектів розвитку бухгалтерського балансу дозволяє усвідомити його сучасне значення та передбачити напрями подальшої еволюції. Історичні аспекти виникнення бухгалтерського балансу з позицій наукових шкіл, напрямів, узагальнення періодизації його розвитку здійснювалися різними науковцями [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Вивчення їх праць дозволив визначити основні історичні аспекти формування бухгалтерського балансу та виокремити п'ять основних етапів його розвитку. Вони ілюструють еволюцію даного поняття, набуття ним характерних ознак та властивостей, починаючи з балансу як економічної категорії та, закінчуючи балансом як елементом методу бухгалтерського обліку і формою фінансової звітності.

Результатом розвитку балансу на першому етапі є його широке розповсюдження у багатьох сферах економічної діяльності, зокрема, при здійсненні торгових та фінансово-кредитних операцій, використання в управлінні державою. Баланс, будучи однією із важливих економічних категорій, починає використовуватися в економічному житті досить давно. У Стародавньому Китаї матеріальні баланси застосовувалися з метою контролю за рухом та збереженням цінностей. При цьому бралася до уваги така рівність: «надходження цінностей мінус видаток = залишок на кінець мінус залишок на початок».

Схожий підхід в античному світі застосовувався у фінансово-кредитних установах. Звіти щодо надходження та витрачання коштів «оприлюднювались» на кам'яних плитах або дощечках та розміщали у діловому центрі міста.

У Стародавньому Римі ведення обліку на рівні держави здійснювалося з метою контролю і ефективного управління. Кожною провінцією велися книги кошторисних асигнувань та їх використання, які пізніше узагальнювались у книзі імперських рахунків. Останню можна розглядати як перший баланс державного господарства. Варто зазначити, що римляни збагатили облікову науку різними новими ідеями, об'єднавши переваги грецької і східної облікових систем. Проте науковців [5] вказують на низку недоліків стародавнього обліку,

серед яких відсутність ведення оборотних відомостей, головної книги, майно власника не відокремлювалося від майна підприємства.

Таким чином, можна стверджувати, що у Стародавньому Світі баланс застосовували як систему показників, які відображала кількісне співвідношення двох елементів або сторін будь-якої діяльності (доходів і видатків держави, вхідних і вихідних грошових потоків).

Огляд літературних джерел [1; 2; 3; 4; 5; 6] дозволяє стверджувати, що появу бухгалтерського балансу відносять до середини XIV століття, і пов'язують його з іменем Л. Пачолі та його Трактатом «Про рахунки та записи». Таким чином, на другому етапі розвитку бухгалтерського балансу подвійний характер відображення господарських операцій зумовив використання балансу як облікової категорії. Поділ рахунків на активні та пасивні став основою формування структури балансу, який і сьогодні має дві складові – актив і пасив. Проте, у цей час баланс не знаходить широкого використання в управлінні і виконує значною мірою лише контрольну функцію.

Наукового обґрунтування бухгалтерський баланс набув на третьому етапі розвитку. Із бухгалтерського балансу почали викристалізовуватися два поняття: баланс як спосіб перевірки правильності застосування подвійного запису і баланс як форма звітності. Водночас, бухгалтерський баланс набуває таких характеристик як періодичність та достовірність. Складання бухгалтерського балансу підпорядковується конкретно визначеній меті - відображення фінансового стану, визначення фінансового результату та виявлення наслідків дійсного чи потенційного припинення діяльності. На цьому етапі почалося використання бухгалтерського балансу в управлінні. Так, починаючи із середини XVI ст., у країнах Західної Європи відбувається якісні зміни в економіці, формуються ринкові відносини, має місце процес «первісного нагромадження капіталу». У цей період зростає попит на релевантну інформацію, що здійснювався у кількох напрямках, серед яких були: юридичний, економічний, процедурний, персоналістичний [6].

Юридичний напрям розвитку бухгалтерського обліку і балансу, пов'язаний з включенням в актив заборгованість усіх осіб, з якими було укладено договори, а в пасив – обсяг прав і зобов'язань, що впливали із цих договорів. Економічний напрям розвитку обліку і балансу ґрунтувався на інвентарному тлумаченні.

Процедурний напрям розвитку обліку знайшов відображення у працях намецьких науковців. У Німеччині наприкінці XIX на поч. XX ст. виник такий напрям розвитку облікової теорії як балансоведення, основоположником якого став І.Ф. Шер (1846-1924). Він вперше визначив баланс, як рівність активу та пасиву, який побудований у формі рахунків на останній день періоду. Відповідно до цього, назвавши рахунки активними та пасивними, і дослідник започаткував процес алгоритмізації обліку.

Прихильники персоналістичного напрямку розвитку облікових ідей, намагалися вирішити практичні облікові завдання. Вони теорію персоніфікації рахунків, які дозволяли здійснювати спостереження за поведінкою агентів підприємства (дебіторів та кредиторів, власників та працівників). Представник цього напрямку був англійський науковець Л.Р. Діксі (1864-1932). У своїх працях він досліджував оцінку окремих об'єктів обліку та її зміну під впливом інфляції, вказував на можливість одержання підприємством потенційного прибутку або збитку через зміну цін на активи. Л.Р. Діксі у своїх також обґрунтував необхідність праць здійснення аудиторських процедур, які, на думку, дозволяли підтвердити правильність та об'єктивність даних бухгалтерського балансу.

В СРСР перші спроби уніфікувати баланс, а також інші форми звітності відносяться до початку 1924 р. У цей період державними органами почали видаватись різні інструктивні матеріали. Уніфіковані форми балансів, однакові способи ведення обліку, дозволили складати зведені баланси по окремих галузях народного господарства. Поряд з цими досягненнями існували і недоліки: форми звітності були громіздкими та недоступними для розуміння досить широкому колу осіб.

Набуття бухгалтерським балансом характерних для нього сьогодні рис і особливостей відбулося на четвертому етапі його розвитку. У цей час використання бухгалтерського балансу здійснюється у двох напрямках: як елементу методу бухгалтерського обліку для узагальнення облікової інформації та контролю за правильністю ведення бухгалтерського обліку; як форми фінансової звітності, що відображає фінансовий стан підприємства і використовується різними користувачами для прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф.Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку. Житомир : ЖІТІ, 1999. 928 с.
2. Верига Ю.А. Історичний аспект розвитку балансу та використання його в аудиті. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2002. № 3. С. 152-154.
3. Кулик В.А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє: Монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. 186 с.
4. Мних Є.В. Розвиток обліку в Галичині (історичні та методологічні аспекти). /Є.В. Мних і ін. Л. : Каменярь, 2001. 208 с.
5. Остап'юк М.Я., Лучко М.Р., Даньків Й.Я. Історія бухгалтерського обліку. К. : Знання, 2005. 276 с.
6. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : учеб. пособие. М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. 638 с.

Черешнюк О.М.

кандидат економічних наук, старший викладач

Гайда С.А.

здобувач першого (магістерського) рівня

Шухманн В.О.

студент КЕПТ ТНЕУ

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дослідження ринкової економіки беззаперечно пов'язане з боротьбою товаровиробників за лояльність споживача. Конкуренція є фундаментом для становлення ефективної ринкової економіки та є основою прогресу, особливо в жорстких умовах глобалізації суспільних явищ та процесів. З метою дослідження і розуміння сутності конкурентоспроможності, доцільно розглянути тлумачення цього терміну сучасними науковцями.

Таблиця 1

Визначення економічної категорії «конкурентоспроможність»

Автор	Визначення
Мокроносів А.Г., Маврина І.Н.	відносна характеристика, що відбиває відмінності розвитку цієї організації від розвитку організацій-конкурентів у міру задоволення своїми товарами потреб людей і за ефективністю виробничої діяльності [3]
Полянничкин Ю.А.	Властивість об'єкта, яка характеризується можливістю реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби певного ринку [5]
Єлець О.П., Богдан Є.В.	ефективне, раціональне використання різноманітних ресурсів підприємства, досягнень науково-технічного прогресу, інноваційного прогресу, що забезпечує інвестиційну привабливість підприємства